

Osamosvojitveni velikan Jože Pučnik in Udba

Na nedavnem Pučnikovem simpoziju v Slovenski Bistrici je bila premier-no predstavljena knjiga raziskovalca udbovskih arhivov in pisatelja Igorja Omerze Velikani slovenske osamosvojitve in Udba s podnaslovom Jože Pučnik – Pseudomarksist.

✎ Metod Berlec | 📷 Montaža Demokracija, Shutterstock, Arhiv Ive Pučnik Ozimič, Arhiv Slovenije, Nova revija, Tone Stojko/Hrani Muzej novejšje zgodovine Slovenije

To je že tretja knjiga v seriji pisateljevih knjig o tajnem zalezovanju in preganjanju »velikanov«, ključnih ne samo za evolucijo ideje o slovenski državnosti, ampak tudi za njeno operativno vzpostavitev. Pred Pučnikom sta izšli knjigi o udbovskem zalezovanju Cirila Žebota in Franceta Bučarja. Naslednja v tej seriji bo, tako obljublja Omerza, knjiga o zamejskem osamosvojitelju Francu Jezi (kodno Separatist) in Udbi.

V knjigi, ki razgrinja tajno zalezovanje Jožeta Pučnika, najdemo podatke in vsebine o tem, kdaj in koliko je naša tajna politična policija poročala slovenskemu komunističnemu vrhu o družbenem angažmaju Pučnika, o njegovih stikih, zasebnih razmišljanjih, zaporskem razmišljanju, kaj je počenjal v zdomstvu itd. Poglejmo!

Obseg in dolgost zalezovanja Pučnika

Sam kodni naziv Pseudomarksist je njegovo ime v tajni policijski obdelavi. Kronološko se Pučnik v Udbinih dokumentih pojavi prvič 14. maja 1958 in zadnjič 20. aprila 1990. Gre torej za slabih 32 let zalezovanja Jožeta Pučnika. No, že junija 1952 se je kot gimnazijec prvič srečal z Udbo, in to z mariborsko, to pa zaradi sodelovanja in pisanja v dijaškem

Mladi **Jože Pučnik** se je z zloglasno Udbo srečal že v začetku petdesetih let prejšnjega stoletja kot gimnazijec.

listu Iskanja. O tem resničnem dejstvu sicer pisatelj ni našel nobenega udbovskega zaznamka v udbovskem delu državnega arhiva Slovenije. Nič čudnega ob tako strahovitem uničenju arhiva naše tajne politične policije!

Jože Pučnik je vstopil v partijo 8. januarja 1958 in že v tem letu bo sam, paradoksalno, postal ena od najpomembnejših »strank« tajne politične policije slovenskega komunističnega vrha (ponarodelo Udbe). Prvo pojavljanje Pučnika v ohranjenih Udbinih dokumentih je, kot že rečeno, datirano na 14. maj 1958, in to samo bežno v okviru tajnega nadzora režimu nadležne »Revije 57«.

Aretacija in sojenje Pučniku

Jože Pučnik je bil aretiran 31. oktobra 1958, a za čuda novembra tega leta o tem udbovci političnim šefom še ne poročajo, pač pa, da je zaradi spornega članka Naša družbena stvarnost in naše iluzije, citiramo, »prišlo do ostrih nasprotij med člani uredništva in nekaterimi sodelavci 'Revije 57' ... Kozak Primož je na primer ob tem članku dejal, 'da je Pučnik skorajda agent provokator, ki tira vse ... v zapor', itd. Janko Kos pa je izjavil, da se

z idejo članka sicer strinja, ne strinja pa se s taktiko, s tem, da gre Pučnik 's kolom' nad Partijo«.

Decembra 1958 pa že najdemo udbovski zapis, da se je »v preiskavi proti Jožetu Pučniku ugotovilo, da je že več kot leto dni zavestno zbiral in organiziral zaupnike v ilegalno organizacijo za »izvedbo revolucije« /.../. »Postopoma so nameravali prevzeti v svoje roke razne družbene organe in na koncu tudi politično policijo.« To je bila seveda čista izmišljnja, ker je bil Pučnik v bistvu aretiran zaradi svojega pisanja v Revijo 57!

Dalje. V tajnem poročilu slovenske tajne policije za leto 1958 piše, povzemamo: Preiskava proti Pučnikovi skupini je trajala 55 dni. Zaslišanih je bilo 73 prič, in sicer 48 v Ljubljani, 28 v Mariboru, 3 v Celju, 3 v Gorici, 2 v Beogradu in 1 v Bileči. Tožilstvu so bili predani: Jože Pučnik in Jože Močnik (oba v zaporu), Veljko Rus, Taras Kermauner in Veno Taufer (vsi trije na svobodi).

V naslednjem letu, sredi aprila 1959 udbovci poročajo o sojenju priprtemu Jožetu Pučniku: »V porotni dvorani je bilo mnogo študentov in skoraj vsi uredniki 'Revije 57'. Posamezniki med njimi

**Sam kodni naziv
Pseudomarksist je
njegovo ime v tajni
policijski obdelavi.
Kronološko se Pučnik
v Udbinih dokumentih
pojavi prvič 14. maja
1958 in zadnjič 20.
aprila 1990. Gre torej za
slabih 32 let zalezovanja
Jožeta Pučnika.**

so dajali med razpravo cinične pripombe, češ da je razprava ena sama komedija itd. Protestirali so, ko je sodišče prekinilo filozofiranje Veljka Rusa, skušali pa so protestirati tudi, ko se je javni tožilec zanimal, zakaj si je Pučnik nabavljali 'Novo pot' s Kocbekovimi članki. Po koncu razprave je Breda Vrhovec (hčerka upokojenega polkovnika Slavka Vrhovca) prva stopila k obsojenemu Pučniku in mu čestitala k njegovemu zadržanju, za njo pa so to storili vsi uredniki in sodelavci 'Revije 57' ... Pučnik sam je potem samozavestno odšel v celico in se glasno poslovil od preostalih poslušalcev.«

Zapor, pogojna izpustitev in vrnitev v ječo

Pučnik je torej sedaj čemel v sodnem zaporu v Ljubljani in o njem je zavladal nekakšen »poročevalski« mir, vsaj tako je videti po dostopni udbovski dokumentaciji. No, logika je verjetno v tem, da so ga imeli izoliranega v zaporu in ga ni bilo več treba »naokoli« zalezovati! Celo o julijski pravnomočnosti njegove »devetletne« obsodbe udbovci ne poročajo, a morda o tem ni ohranjene dokumentacije! Šele konec novembra 1959, ko je bil že slabe tri mesece v mariborski kaznilnici, najdemo udbovske novice o Jožetu Pučniku. Ker gre za opis zelo natančnih vsebinskih in nepopustljivih stališč Jožeta Pučnika, to pomeni, da so ga udbovci v zaporu obiskovali in ga spraševali o njegovih razmišljanjih.

Udba za čuda tudi ne poroča, da je 17. junija 1963 Pučnik prišel na »pogojno« svobodo. In kmalu potem bo začel pisati za revijo Perspektive, naslednico ukinjene Revije 57, in v njej v začetku de-

cembra 1963 tudi objavil članek »O dilemah našega kmetijstva« in si s tem sam trasiral pot nazaj v zapor (maja 1964).

Zanimiv je Udbin zapis iz decembra 1963 o komentarju Josipa Vidmarja na Pučnikov »kmetijski« članek: »To je popoln norec. Kar zahteva v svojem članku, je tako tuje socializmu – zahteva namreč restavracijo nekdanje kmečke situacije –, da jo bo fant nujno moral dobiti po glavi.«

Seveda takšno stanje ni moglo dolgo trajati, ker sporno ni bilo samo pisanje Pučnika, ampak tudi drugih perspektivovcev, še posebej pa nameravana objava pesmi »Duma 1964« Tomaža Šalamuna. Zato ni nič čudnega, da »vestni« udbovci 8. maja 1964 komunističnemu vodstvu Slovenije poročajo, da je »včeraj, 7/5–1964, bilo uredništvu 'Perspektiv' vročeno pismo Državne založbe Slovenije, s katerim prekinjajo dosedanje obveznosti pri izdajanju revije«. S tem so bile režimu nadležne in nevarne Perspektive ukinjene in glavni razlog tako za to kot za predhodno ukinitve Revije 57 leži na plečih neustrašnega Jožeta Pučnika, ki je za svobodo govora bil pripravljen leta dolgo preživeti v zaporu.

Po ukinitvi Perspektiv ni dolgo trajalo in že se je Pučnik znova znašel v zaporu. O tem udbovci poročajo »višjim« 23. maja 1964: »Zaradi sovražne propagande v že objavljenih člankih Jožeta Pučnika v 'Perspektivah' in v pesmi Tomaža Šalamuna 'Duma 1964' ... smo uvedli kazenske poizvedbe z zaporom proti Jožetu Pučniku in Tomažu Šalamunu ...«

Po svoje zelo poveden je podatek iz letnega poročanja Udbe za leto 1964, kjer tajni policaji zapišejo in Omerza to izbrska v arhivu, da »v obdelavi Pseudomarksisti koristimo zdaj tehnična sredstva na 4 stanovanjih nosilcev obdelav. Samo iz enega, najbolj komunikativnega mesta smo prejeli preko 1.000 strani poročil« (!!!). Ker v poročilu ne piše, od kod so dobili na letni ravni 1000 poročil, Omerza glede na številne ohranjene prisluhe iz stanovanja družine Rus sklepa, da gre v tem »tisočkratnem« poročanju prav za to »komunikativno mesto«.

Odslužil nepravilno kazni odšel iz mačehovske domovine

No, Jože Pučnik je 6. aprila 1966 bil predčasno izpuščen iz zapore na Dobu. O tem Omerza ni našel direktnega poročanja Udbe, pač pa samo posredno omembo v udbovski »Informaciji«, kjer se obdeluje obisk Hansa – Petra Rullmanna, beograjskega dopisnika zahodnonemške revije »Der Spiegel« v Ljubljani: »Med ostalim se je Rullmann pri-

Udba je skušala z lažni diskreditirati **Jožeta Pučnika** (na sliki v zaporu). Decembra 1958 je med drugim zapisala: »V preiskavi proti Jožetu Pučniku se je ugotovilo, da je že več kot leto dni zavestno zbiral in organiziral zaupnike v ilegalno organizacijo za 'izvedbo revolucije'.«

Kocbeku zanimal, kaj je s Pučnikom sedaj, ko je izpuščen iz zapore.«

Pučniku je bilo po prihodu iz zapore dovolj življenja v nesvobodni domovini in je odšel s trebuhom za kruhom v Zvezno republiko Nemčijo. O tem Udba takole poroča konec maja 1967: »Bivši perspektivaš Jože Pučnik ... se trenutno nahaja v ZR Nemčiji. Je štipendist hamburške univerze (prejema 500 nemških mark mesečno), kjer hkrati dela kot demonstrator pri profesorju Hausmannu. Politično se jo popolnoma pasiviziral ... Zagrizel se je v študij ...« In še: udbovci biltensko poročajo konec septembra 1967, da »bivši perspektivaš Jože Pučnik zdaj živi v Hamburgu ... Sedaj je honorarno zaposlen pri hamburški televiziji kot pomožni delavec, ves prosti čas pa posveča študiju.«

V istem biltenu je Omerza našel še naslednje modrovanje Udbe: »Pred odhodom iz Ljubljane se je Pučnik razšel s skoro celotnim krogom perspektivašev. Povod za to je dal Dominik Smole, ko ni hotel skrivati nekega Pučnikovega prijatelja, ki je pobegnil iz mariborskega zapore. Na Smoletovo stališče se je postavil tudi Taras Kermauner. Pučnika je to zelo prizadelo in je očital Smoletu, da je nemoralen.«

Zalezovanje po angažmaju v Novi reviji in politiki

No, v 80. letih se je družbena pasivi-

Jožetu Pučniku (pozaporniška fotografija) je bilo po prihodu iz zapore dovolj življenja v totalitarni in nesvobodni domovini, zato je odšel s trebuhom za kruhom v Zvezno republiko Nemčijo.

► zacija »zdomca« Pučnika končala, saj je iz Omerzove knjige razvidno udbovsko spremljanje vloge Pučnika pri Novi reviji (od leta 1984 naprej), predvsem v njeni 57. številki, in kako bi pri tem bil skoraj zopet kazensko ovaden in tudi njegovo vlogo v »ustavni« številki Nove revije. Tu pisatelj kombinira udbovske dokumente s tožilskimi in partijskimi dokumenti.

V tej zvezi je v knjigi zanimiva navedba osnutka »Informacije« vrha slovenskih komunistov (ta »Informacija« je bila v končni obliki poslana v Beograd na CK ZKJ), ki se končuje takole: »Javno tožilstvo SRS proučuje pravne možnosti za uvedbo kazenskega pregona zoper nekatere avtorje

Udbin zapis iz decembra 1963 o komentarju Josipa Vidmarja na Pučnikov članek o kmetijstvu: »To je popoln norec. Kar zahteva v svojem članku, je tako tuje socializmu – zahteva namreč restavracijo nekdanje kmečke situacije –, da jo bo fant nujno moral dobiti po glavi.«

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je Udba spremljala vlogo **Pučnika** (na sliki v vlogi poveljnika osamosvojitvenega Demosa) pri Novi reviji (od leta 1984 naprej), predvsem v njeni 57. številki, in kako bi pri tem bil skoraj zopet kazensko preganjan, in tudi njegovo vlogo v »ustavni« številki Nove revije.

spornih prispevkov v 57. številki Nove revije (Iva Urbančiča, Jožeta Pučnika, Franceta Bučarja) po 114., 133., 134. in 157. členu KZ, proučuje pa tudi smotrnost takojšnjega ukrepanja po 3. tč. 10. čl. Zakona o prekrških, kar bi omogočilo, da bi se v času prestajanja kazni pripravilo prekvalifikacijo za kazenski delikt po navedenih členih KZ.« Torej je bil Pučnik zelo blizu ponovnemu zaporu!

V knjigi je seveda še veliko udbovskih zapisov o Jožetu Pučniku, a omejen prostor nam ne dopušča njihovega prikaza, za to je pač treba poseči po tej osupljivi knjigi! Omenili bi le še zadnji dokument, ki ga je našel Igor Omerza in kjer Udba omenja Jožeta Pučnika. Gre za papir iz 20. aprila 1990 (Demos je že zmagal na volitvah!), kjer visoki udbovec Marko Zore poroča o kontaktu s sodelavcem Žanom. V njem izvemo tudi, da je nemški obveščevalec Werner Ravens (Udba ga je spremljala pod ženskim kodnim imenom Erika) dvojnega agenta Udbe Žana (pravo ime Aleksandar Grnjak) spraševal aprila 1990 »vse v zvezi s kazensko ovadbo vojske proti Pučniku«.

In še z konec: Slava mu!

Raziskovalec Omerza to »stvarno« knjigo sklene z razmišljanjem, da se bo morda z leti še kaj našlo, a tudi to, kar je ohranjeno, predvsem misli na obsežno ud-

bovsko zalezovanje Pučnika v letih 1958 do 1965, podaja dokaj dobro in izčrpno sliko o »protipučnikovskem« delovanju te mračne in tajne stalinistično-socialistične asociacije, ki je desetletja (od 1941 do 1990) tako neusmiljeno in brezsravno posegala v življenje drugih, jih ob tem fizično uničevala ali onemogočala ali šikanirala ali psihirala ali poglala iz Slovenije ali preprečevala njihovo obiskovanje domovine. Koliko je pri tem trpelo Pučnikovo srce, ki ga je prekmalu pustilo na cedilu, je nemogoče natančno oceniti, je pa gotovo, kot zapiše avtor, da je to gromozansko in dolgoletno »udbovsko-zaporsko« nasilje skrajšalo življenje Jožeta Pučnika, tega izjemnega človeka in velikana slovenske osamosvojitve! Slava mu!

[D]

VSEKnjige.si

Vabljeni na predstavitev!

Predstavitev knjige Igorja Omerze **Velikani slovenske osamosvojitve in Udbe** s podnaslovom **Jože Pučnik – Pseudomarksist** bo v Ljubljani danes, 23. marca, ob 18. uri v Muzeju VSO, Cankarjeva 11.

Vabljeni!